

Rozwój Regionalny i Polityka Regionalna 48: 23–39
<https://doi.org/10.14746/rrpr.2019.48.03>
2019

Przemysław Ciesiółka

*Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
Wydział Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej
przemko@amu.edu.pl*

Systemy monitorowania rewitalizacji w gminach województwa wielkopolskiego

Zarys treści: Celem artykułu jest identyfikacja systemów monitorowania działań rewitalizacyjnych stosowanych w programach rewitalizacji w województwie wielkopolskim, pozwalających na skuteczną ewaluację podejmowanej interwencji. Badania wykazały najczęstsze wykorzystywanie podejścia zarządczego do oceny efektów rewitalizacji, które przewiduje analizę wyznaczonych w programie rewitalizacji mierników rozwoju. W związku z tym w pracy dokonano przeglądu wskaźników wykorzystywanych do oceny skutków rewitalizacji na poziomie lokalnym w różnych wymiarach: społecznym, gospodarczym, przestrzenno-funkcjonalnym, technicznym i środowiskowym. Ponadto w oparciu o analizę studiów przypadku stwierdzono też stosowanie podejścia ekonomicznego, zakładającego badania relacji między nakładami a efektami, a w rzadszych przypadkach także podejścia jakościowego, polegającego na określeniu stopnia zadowolenia z przebiegu działań rewitalizacyjnych wśród lokalnych interesariuszy. Badania przeprowadzone w województwie wielkopolskim dowodzą, że zachodzące w ostatnich latach zmiany legislacyjne doprowadziły do unifikacji systemu monitorowania efektów rewitalizacji. Wciąż brakuje jednak weryfikacji przyjętego modelu.

Słowa kluczowe: rewitalizacja, monitoring, ewaluacja, województwo wielkopolskie

Wprowadzenie

Po 1990 r. w Polsce, podobnie jak w innych krajach Europy Środkowo-Wschodniej, trwały poszukiwania właściwej ścieżki działań rewitalizacyjnych (Scott, Kühn 2012). Z jednej strony korzystano z doświadczeń Niemiec, Wielkiej Brytanii czy Francji, z drugiej coraz silniej dowodzono, że podejście państw Europy Zachodniej do odnowy obszarów zdegradowanych nie jest dostosowane do realiów państwa postsocjalistycznego (por. Feldman 2000, Földi 2006, Temelova 2009, Kaczmarek, Marcińczak 2013). Dużym problemem było niewątpliwie niedofinansowanie i brak spójnej wizji działań. W rezultacie przedsięwzięcia rewitalizacyjne zapoczątkowane zostały w Polsce *de facto* dopiero w 2004 r. w związku z pojawieniem się funduszy europejskich. Pomimo uruchomienia znacznych środków

finansowych i uregulowania zasad tworzenia programów rewitalizacji, przez lata pomijano szczegółową ocenę rezultatów podejmowanych działań (Siemiński, Topczewska 2009, Jarczewski, Dej 2015). Co prawda, formułowano różne wskaźniki na etapie tworzenia lokalnych programów rewitalizacji, brakowało jednak ich weryfikacji na późniejszych etapach procesu rewitalizacji. W efekcie finansowane ze środków unijnych i publicznych działania nie były analizowane pod względem skuteczności w rozwiązywaniu zdiagnozowanych problemów (Ciesiółka 2018, Jarczewski, Kułaczowska 2019). Raport przygotowany w czasie prezydencji Hiszpanii w Unii Europejskiej w 2010 r. dowodził, że nie ma Polski w grupie 63% państw członkowskich Unii Europejskiej, w których prowadzi się stały monitoring działań rewitalizacyjnych (Integrated Urban Regeneration in Europe 2010). Z kolei badania z 2015 r. dowiodły, że w województwie wielkopolskim w zaledwie 43% programów rewitalizacji prowadzony był monitoring efektów podejmowanych działań (Ciesiółka 2015). Tymczasem bez właściwie skonstruowanego systemu monitoringu niemożliwa jest ocena postępów w realizacji polityki rewitalizacyjnej, czyli jej ewaluacja.

Problem ten został dostrzeżony przy formułowaniu nowej polityki państwa w dziedzinie rewitalizacji w latach 2014–2015. W Krajowej Polityce Miejskiej i założeniach Narodowego Planu Rewitalizacji, a w dalszej kolejności także w ustawie o rewitalizacji i wytycznych, odnośnie do wydatkowania funduszy unijnych na rewitalizację, nieco uszczegółowiono obowiązki władz lokalnych w zakresie monitorowania działań rewitalizacyjnych. Jednocześnie nastąpiła unifikacja całego procesu rewitalizacji, która doprowadziła do uporządkowania systemu monitorowania i ewaluacji. Szczególnie dokładne wytyczne regionalne w tym względzie zostały przygotowane w województwie wielkopolskim. Dlatego mogą one być punktem wyjścia do podobnych analiz również w innych częściach kraju.

Celem artykułu jest identyfikacja sposobów monitorowania działań rewitalizacyjnych stosowanych w programach rewitalizacji w województwie wielkopolskim, pozwalających na skuteczną ewaluację podejmowanej interwencji. Badanie opiera się na danych Głównego Urzędu Statystycznego, zebranych metodą statystyki eksperymentalnej w 2018 r., a także na pogłębionej analizie wybranych studiów przypadku, która odnosi się do sytuacji w drugiej połowie 2019 r. Przedstawione wyniki są wkładem w dyskusję na temat sposobów oceny i ewaluacji efektów rewitalizacji, która toczy się zarówno na gruncie naukowym, jak i aplikacyjnym (por. Lichfield 1994, Adair i in. 1999, McCulloch 2000, Sanderson 2000, Alexander 2006, Colantonio, Dixon 2010, McCarthy 2012, Kaczmarek 2015, Peng i in. 2015, Ciesiółka 2019).

Artykuł rozpoczyna się od wprowadzenia. Część druga ma charakter teoretyczny. Opisano w niej znaczenie monitorowania dla procesu rewitalizacji, problemy związane z tym działaniem oraz możliwe techniki oceny postępów rewitalizacji. Część trzecia przedstawia aktualne regulacje prawne i strategiczne w zakresie monitorowania rewitalizacji w Polsce i w Wielkopolsce. W czwartej części opisano materiały źródłowe i metody pracy, które zostały wykorzystane w dalszych fragmentach artykułu. W części piątej szczegółowo przeanalizowano wskaźniki monitorowania stosowane w programach rewitalizacji w województwie

wielkopolskim, w różnych wymiarach: społecznym, gospodarczym, przestrzenno-funkcjonalnym, technicznym i środowiskowym. Następnie, w oparciu o wybrane studia przypadku, dokonano pogłębionego przeglądu technik analizy i oceny efektów działań rewitalizacyjnych. Artykuł kończy się podsumowaniem.

Znaczenie, problemy i metody monitorowania rewitalizacji

Monitorowanie i ewaluacja podejmowanych działań rewitalizacyjnych jest kluczowym elementem całego procesu rewitalizacji, na który składa się także diagnozowanie, programowanie i implementacja. Pozwalają one ocenić bieżące zmiany zachodzące na obszarze rewitalizacji, a także w razie potrzeby korygować kierunki interwencji, dostosowując je do obserwowanych procesów. Jest to zatem narzędzie oceny skuteczności podejmowanych działań, warunkujące ich powodzenie (por. Moore, Spire 2000). Ponadto obserwacja postępów w realizacji programów rewitalizacji ma duże znaczenie społeczne. Wzmacnia ona poczucie odpowiedzialności wśród podmiotów zaangażowanych w działania rewitalizacyjne oraz pozwala lepiej zrozumieć zachodzące zmiany przez społeczność lokalną (Ferym, Olejniczak 2008). Z drugiej strony monitorowanie działań rewitalizacyjnych obciążone jest wieloma trudnościami, wynikającymi z uwarunkowań wewnętrznych i zewnętrznych rozwoju obszarów podlegających odnowie (Alexander 2006). Dla właściwego monitoringu zachodzących zmian duże znaczenie ma odpowiednie sformułowanie zdiagnozowanych problemów, a następnie określenie celów rewitalizacji i adekwatnych do tych problemów projektów rewitalizacyjnych. Istotna jest także specyfika obszaru zdegradowanego, w tym takie jego cechy, jak: wielkość, położenie i skala degradacji oraz lokalny potencjał, rozumiany jako chęć i determinacja interesariuszy do przeprowadzenia zmian (Bristow 1999). Gdy analizowany teren jest niewielki, uzyskane wyniki monitoringu łatwo powiązać z mieszkańcami, co może prowadzić do napięć społecznych i zaprzepaszczenia szansy na skuteczną rewitalizację. Należy ponadto zwrócić uwagę na dostępność danych statystycznych, właściwą organizację procesu zbierania danych, a także koszty związane z tym procesem, które mogą być nieadekwatne do uzyskanych rezultatów. W efekcie niewątpliwą cechą całego procesu rewitalizacji, a zwłaszcza etapu jego monitorowania, jest silne uzależnienie od lokalnych uwarunkowań (Evans 2005). Utrudnia to określenie uniwersalnych mechanizmów oceny rewitalizacji.

Z tych względów od wielu lat poszukiwane są sposoby ewaluacji rewitalizacji (bazujące na wynikach monitoringu), które byłyby odporne na wskazane powyżej zależności. Wobec braku lepszych rozwiązań stosowane jest obecnie przede wszystkim ujęcie sektorowe, które zakłada ocenę działań rewitalizacyjnych w różnych wymiarach podejmowanej interwencji: społecznym, gospodarczym, przestrzennym, technicznym, środowiskowym i kulturowym. Jak zauważa Kaczmarek (2015), wyróżnić można trzy zasadnicze rodzaje sektorowej ewaluacji działań rewitalizacyjnych: ekonomiczny, zarządczy oraz jakościowy.

Podejście ekonomiczne (*economic approach*) bazuje na określeniu relacji finansowej między poniesionymi kosztami a efektami w wymiarze przestrzennym, technicznym i gospodarczym. Możliwe jest dzięki temu szybkie skwantyfikowanie podjętej interwencji (Alexander 2006, Caprino i in. 2018). Metoda ta pomija jednak aspekty społeczne i kulturowe, kluczowe w całym procesie rewitalizacji, dlatego może ona być jedynie punktem wyjścia do dalszych analiz.

Podejście zarządcze (*indicator-based approach*) z kolei przewiduje analizę wyznaczonych w programie rewitalizacji mierników rozwoju. Przewagą tego rozwiązania jest możliwość sformułowania takich mierników w odniesieniu do wszystkich sfer procesu rewitalizacji, a zatem również do aspektów społecznych, środowiskowych, częściowo także kulturowych (patrz m.in. Hemphill i in. 2003, Evans 2005). Następnie możliwe jest porównywanie zachodzących zmian w określonych przedziałach czasowych. Jednocześnie, stosując tę metodę, pomija się niekiedy trudno mierzalne aspekty rewitalizacji, takie jak subiektywne odczucia różnych grup społecznych, a także atmosfera wokół procesu rewitalizacji, w tym istnienie ewentualnych konfliktów. Są to bardzo istotne aspekty rewitalizacji, które silnie warunkują jej skuteczność. Problemy te może rozwiązać trzecie podejście, określane jako jakościowe.

Podejście jakościowe (*qualitative approach*) polega właśnie na ustaleniu stopnia zadowolenia z przebiegu działań rewitalizacyjnych wśród lokalnych interesariuszy (patrz m.in. Lichfield 1994, Maginn 2007). Prowadzi się je z wykorzystaniem badań jakościowych, takich jak ankiety czy wywiady pogłębione, również z grupami przedstawicielskimi. Metoda ta jest jednak bardzo kosztowna i czasochłonna, a także silnie uzależniona od doboru próby badawczej (por. Ciesiołka 2019).

Wskazane powyżej metody stały się punktem wyjścia do analizy systemów monitorowania rewitalizacji w Polsce i województwie wielkopolskim.

System monitorowania rewitalizacji w Polsce

W aktualnych regulacjach prawnych i krajowych dokumentach strategicznych dotyczących rewitalizacji obszarów zdegradowanych można znaleźć zapisy określające potrzebę, a niekiedy również zasady monitorowania efektów działań rewitalizacyjnych. W założeniach do Narodowego Planu Rewitalizacji (NPR), przyjętych w 2014 r., wskazano, że każdy program rewitalizacji powinien mieć przejrzysty system monitoringu skuteczności działań i odpowiednio elastyczny system wprowadzania modyfikacji w reakcji na zmiany w otoczeniu programu.

Bardziej szczegółowo w zakresie monitoringu efektów rewitalizacji wypowiada się przyjęta w 2015 r. ustawa o rewitalizacji. Jej zapisy określają, że program rewitalizacji musi podlegać ocenie aktualności i stopnia realizacji, dokonywanej przez wójta, burmistrza albo prezydenta miasta co najmniej raz na 3 lata, zgodnie z systemem monitorowania i oceny określonym w tym programie (nie sformułowano jednak zasad tworzenia wskaźników monitoringu efektów rewitalizacji). Ocena ta podlega zaopiniowaniu przez społeczny organ doradczy w gminie: Komitet Rewitalizacji oraz ogłaszana jest na stronie internetowej gminy, dla której

sporządzono program rewitalizacji. W ustawie określa się także, że jeżeli w wyniku przeprowadzonej oceny osiągnięte zostały cele rewitalizacji, program rewitalizacji powinien zostać uchylony (w całości lub części, do której odnoszą się osiągnięte cele). Należy jednocześnie podkreślić, że do końca 2023 r. nie ma w Polsce obowiązku stosowania zapisów ustawy o rewitalizacji (por. Rogatka i in. 2015, Szlachetko, Borówka 2017). W efekcie, zgodnie z danymi GUS z 2017 r., zaledwie w 23,4% gmin mających programy rewitalizacji zdecydowano się na skorzystanie ze ścieżki ustawowej tworzenia programów.

W pozostałych gminach podstawą do tworzenia programów rewitalizacji są przyjęte w 2016 r. wytyczne Ministra Rozwoju w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014–2020. W dokumencie tym podkreślono, że dla prowadzenia rewitalizacji wymagana jest koordynacja działań oraz monitorowanie i ewaluacja skuteczności rewitalizacji, przy zaangażowaniu społeczności lokalnej. Wśród koniecznych elementów programu rewitalizacji powtórzono za NPR system monitoringu i oceny skuteczności działań, a także system wprowadzania modyfikacji w reakcji na zmiany w otoczeniu programu. Również w tym przypadku nie zostały określone szczegółowe kryteria ewaluacji podejmowanych działań rewitalizacyjnych. Wobec dość ogólnych wskazówek dla samorządów, sformułowanych na poziomie centralnym, w części województw przyjęto regionalne zasady w zakresie prowadzenia rewitalizacji, w tym także monitoringu jej efektów. Odnoszą się one zarówno do programów tworzonych w oparciu o ustawę o rewitalizacji, jak i do pozostałych programów. Najbardziej szczegółowe wytyczne powstały w województwie wielkopolskim. Przez swoją kompleksowość przyjęte rozwiązania można uznać za modelowe, które mogą być wzorem dla innych regionów. W dokumencie „Zasady programowania i wsparcia rewitalizacji w ramach Wielkopolskiego Regionalnego Programu Operacyjnego 2014+” określono czterostopniowy system monitorowania rewitalizacji:

- Monitorowanie podstawowych parametrów programu rewitalizacji na etapie przyjęcia programu oraz ewentualnych aktualizacji. Do parametrów tych zaliczono liczbę mieszkańców i powierzchnię obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji, a także ramy finansowe programu rewitalizacji, wraz z prognozowanym montażem finansowym. Etap ten ma charakter sprawozdawczy i nie odnosi się do efektów realizowanych działań rewitalizacyjnych.
- Monitorowanie stopnia realizacji celów określonych w programów rewitalizacji (z częstotliwością co najmniej raz na dwa lata). Jest ono ściśle powiązane z trzecim stopniem.
- Monitorowanie skutków realizacji programu rewitalizacji poprzez analizę poziomu wskaźników wykorzystywanych na etapie delimitacji obszaru rewitalizacji – wskaźniki stanu kryzysowego (na poziomie całej gminy oraz na poziomie niższym, tj. obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji), dokonywanego w odniesieniu do wartości analogicznych wskaźników (wyjściowych) obliczonych na etapie wyznaczania wymienionych obszarów (analiza efektywności podejmowanych działań rewitalizacyjnych). Zgodnie z wytycznymi badanie to powinno być prowadzone z częstotliwością raz na dwa lata. Jest to najważniejszy element systemu monitoringu i nawiązuje on do podejścia zarządczego.

- Bieżące monitorowanie poziomu wdrażania programu rewitalizacji, polegające na stałej aktualizacji listy projektów określonych w programie rewitalizacji, poprzez zmianę ich statusu z „zakładane do rewitalizacji” na „w trakcie realizacji” lub „zrealizowane”, wraz z podaniem poniesionych kosztów i stworzonego montażu finansowego (źródeł finansowania), a także ewentualnych rezultatów ich wdrożenia. Etap ten może być elementem podejścia ekonomicznego do monitorowania efektów rewitalizacji.

Gminy zostały zobowiązane do przygotowania w cyklach minimum dwuletnich raportów ewaluacyjnych z realizacji programu, w których ujęte zostaną również wskazane powyżej informacje. Koordynacją całego procesu zbierania informacji o monitoringu prowadzonym na poziomie lokalnym zajmuje się samorząd województwa. Pierwsze całościowe dane dotyczące wszystkich trzech stopni monitoringu zostaną zebrane w 2020 r., a następnie także w 2022 i 2024 r.

Materiały źródłowe i metody pracy

W niniejszym artykule do badania systemu monitorowania efektów rewitalizacji w województwie wielkopolskim wykorzystano analizę danych zastanych, metodę studiów przypadku, a także wywiady pogłębione.

Analiza danych zastanych (*desk research*) polega na zbieraniu i analizie informacji z wielu źródeł wtórnych. Została ona wsparta jakościową analizą treści, która przewiduje wyciąganie wniosków na podstawie określonych cech przekazu i polega na wydobywaniu ze źródeł zapisanych wyimków, cytatów czy przykładów na poparcie jakiejś obserwacji lub zależności (Buttolph Johnson i in. 2010). W badaniu zastosowano także metodę studiów przypadku (*case study*). Polega ona na pogłębionej charakterystyce wybranego przypadku, którego analiza pozwala wyciągnąć wnioski co do przyczyn i rezultatów funkcjonowania danego zjawiska (Stake 1995). Zaletą tej metody jest odniesienie się do rzeczywistych zjawisk, które rozwijają się w praktyce (Flyvbjerg 2006). Metoda ta ma charakter empiryczny i stosowana jest głównie w problematyce badawczej o charakterze opisowym (Grzegorzczak 2015). Ponadto wykorzystano metodę indywidualnego wywiadu pogłębionego (*in-depth interview*), która jest jakościową techniką badawczą polegającą na przeprowadzeniu intensywnych wywiadów indywidualnych z niewielką liczbą respondentów w celu zbadania ich opinii na konkretny pomysł, program lub sytuację (Boyce, Neale 2006).

W artykule zastosowano następujące kryteria wyboru programów rewitalizacji:

1. przygotowane dla gmin rozmieszczonych w różnych częściach województwa, o zróżnicowanym typie (gminy miejskie, miejsko-wiejskie i wiejskie) i liczbie ludności;
2. przygotowane w oparciu o różne podstawy prawne: z wykorzystaniem ścieżki ustawy o rewitalizacji (gminny program rewitalizacji) lub bazujące wyłącznie na wytycznych krajowych, regionalnych i ustawy o samorządzie gminnym (lokalny program rewitalizacji);
3. przygotowane przez różnych autorów, założono przy tym, że dany autor (autorzy) stosuje podobną metodykę przy opracowywaniu kolejnych dokumentów.

W efekcie wybrano gminy: Kalisz, Oborniki, Turek, Rakoniewice, Gołuchów i Szydłowo (tab. 1). Z tej grupy wywiady pogłębione wykonano w Kaliszu i Rakoniewicach.

Tabela 1. Gminy wybrane jako studia przypadku

Nazwa gminy	Typ gminy	Liczba ludności	Tytuł programu rewitalizacji
Kalisz	miejska	100 975	Gminny program rewitalizacji miasta Kalisza
Oborniki	miejsko-wiejska	34 157	Gminny program rewitalizacji gminy Oborniki na lata 2016–2026
Turek	miejska	27 109	(Lokalny) program rewitalizacji dla gminy miejskiej Turek na lata 2016–2023
Rakoniewice	miejsko-wiejska	13 268	Lokalny program rewitalizacji gminy Rakoniewice na lata 2017–2023
Gołuchów	wiejska	10 727	Lokalny program rewitalizacji gminy Gołuchów na lata 2017–2023
Szydłowo	wiejska	9 074	Gminny program rewitalizacji na lata 2016–2020 dla gminy Szydłowo

Źródło: opracowanie własne, częściowo w oparciu o dane GUS (2018).

Analiza danych dotyczących monitorowania efektów rewitalizacji na poziomie lokalnym w Polsce została wykonana z wykorzystaniem danych Głównego Urzędu Statystycznego, zebranych w latach 2015–2017. Część informacji uzupełniono o dane udostępnione na stronie internetowej przez Wielkopolski Urząd Marszałkowski, w wykazie programów rewitalizacji gmin województwa wielkopolskiego (uchwała Zarządu Województwa Wielkopolskiego z dnia 7 listopada 2019 r.). Pogłębioną analizę wybranych programów rewitalizacji wykonano w oparciu o przegląd dokumentów udostępnionych na stronach internetowych, a także bezpośrednio w urzędach miast. Ponadto przeprowadzono wywiady pogłębione z przedstawicielami wybranych gmin, w których monitoring i ewaluacja działań rewitalizacyjnych charakteryzowały się większym poziomem szczegółowości (Kalisz i Rakoniewice). Badanie to skierowane było do osób bezpośrednio zaangażowanych w proces tworzenia programu rewitalizacji i odbyło się drogą mailową i telefoniczną. Uzyskane wyniki pozwoliły na ukazanie aktualnego stanu systemu monitorowania i ewaluacji działań rewitalizacyjnych w województwie wielkopolskim.

Monitorowanie efektów rewitalizacji na poziomie lokalnym w województwie wielkopolskim

Nowe rozwiązania prawne, wytyczne określone w dokumentach strategicznych na poziomie centralnym, a przede wszystkim możliwości dofinansowania projektów rewitalizacyjnych z funduszy krajowych i europejskich wpływają na coraz większą powszechność działań na rzecz odnowy obszarów problemowych. Według

danych GUS na koniec 2017 r. w ponad 53% gmin w Polsce przygotowano programy rewitalizacji. W województwie wielkopolskim na koniec 2019 r. wskaźnik ten był jeszcze wyższy i wyniósł ponad 63% (143 dokumenty) (tab. 2). Z tej liczby 120 stanowiły opracowania stworzone wyłącznie z wykorzystaniem wytycznych krajowych, regionalnych i ustawy o samorządzie gminnym, a 23 powstały w oparciu o ustawę o rewitalizacji. Szczególnie duże zainteresowanie w przygotowywaniu programów rewitalizacji wykazywały gminy miejsko-wiejskie (78,7% gmin dysponowało takimi dokumentami). Nieco mniejszą popularnością rewitalizacja cieszyła się na terenach wiejskich, bowiem 46,9% gmin wiejskich opracowało dotychczas programy rewitalizacji. Powierzchnia wszystkich obszarów rewitalizacji w Wielkopolsce wynosi łącznie prawie 127 tys. ha, czyli około 4,2% powierzchni województwa. Teren ten zamieszkuje łącznie 553,2 tys. osób, co oznacza, że co ósmy mieszkaniec województwa jest bezpośrednio dotknięty działaniami rewitalizacyjnymi. Wśród zaplanowanych projektów, zgodnie z danymi GUS z 2017 r., dominowały działania nastawione na sferę społeczną (39,8% liczby projektów), przestrzenno-funkcjonalną (26,5%) i techniczną (21,4%). Dużo rzadziej w programach rewitalizacji decydowano się na projekty rozwiązujące problemy w aspekcie gospodarczym (7,9%) lub środowiskowym (4,4%).

Tabela 2. Podstawowe dane o programach rewitalizacji w województwie wielkopolskim

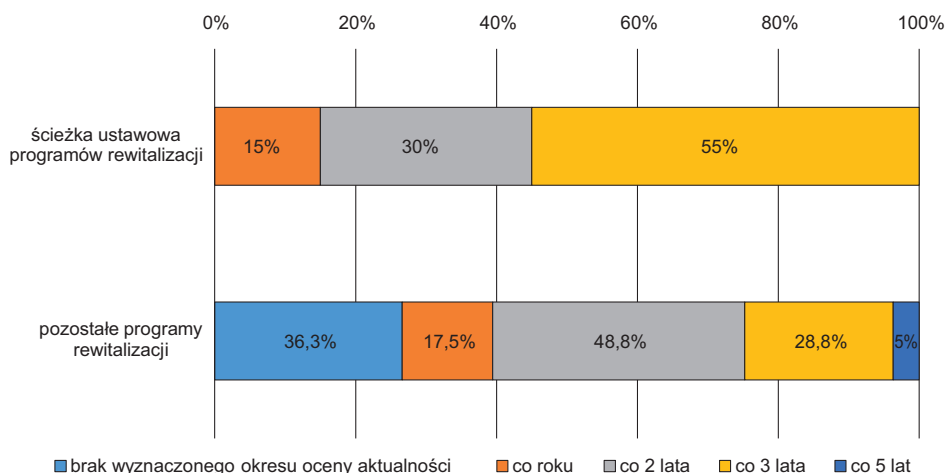
	Wartość	Udział
Gmina mające programy rewitalizacji	143	63,3%
w tym gminy miejskie	12	63,1%
w tym miasta na prawach powiatu	4	100%
w tym gminy miejsko-wiejskie	74	78,7%
w tym gminy wiejskie	53	46,9%
Powierzchnia obszarów rewitalizacji	126 171 ha	4,2%
Liczba mieszkańców obszarów rewitalizacji	553 243	15,9%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS z 2017 r. i wykazu programów rewitalizacji przygotowanego przez Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego, stan na listopad 2019 r.

Dane dostępne na poziomie krajowym pozwalają także wskazać, z jaką częstotliwością gminy dokonują oceny aktualności programów rewitalizacji. Ważne w tym względzie jest rozróżnienie na opracowania przygotowywane przy wykorzystaniu ustawy rewitalizacji, która, jak wspomniano narzuca minimum 3-letnią częstotliwość monitorowania działań, a także na pozostałe programy rewitalizacji, na które obowiązki nakładane są przez wytyczne krajowe stworzone przez Ministerstwo Rozwoju i wytyczne regionalne opracowane przez urzędy marszałkowskie. Szczegółowe zasady obowiązujące w województwie wielkopolskim zostały opisane we wcześniejszej części artykułu.

Analiza wskazuje przede wszystkim, że w przypadku ścieżki ustawowej samorządy precyzyjnie określają częstotliwość monitoringu. Jest on zaplanowany z reguły w cyklu trzyletnim (55%), jednak w części gmin bywa jeszcze częstszy (ryc. 1). Spełniane są zatem wymogi stawiane przez ustawę o rewitalizacji. Dużo więcej rozbieżności występuje w pozostałych programach. Najczęściej ewaluacja

odbywa się co 2 lata (niemal 50% wskazań), jednak aż w 36% gmin nie wyznaczono okresu oceny aktualności programu. Może to wynikać z jednej strony z niedbałości w przygotowaniu dokumentu, z drugiej świadczy o braku świadomości władz lokalnych odnośnie do znaczenia monitoringu w procesie odnowy obszarów zdegradowanych.

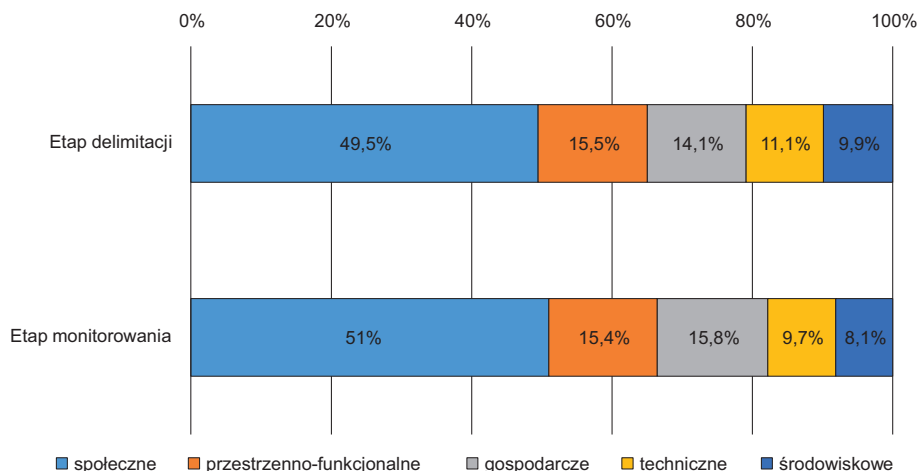

Ryc. 1. Częstotliwość oceny aktualności programów rewitalizacji w województwie wielkopolskim

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, stan na 2017 r.

Na gminy w Polsce zostały nałożone pewne wymagania w zakresie doboru wskaźników służących identyfikacji obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji. Zawarto je w ustawie o rewitalizacji, wytycznych krajowych stworzonych przez Ministerstwo Rozwoju i wytycznych regionalnych opracowanych przez urzędy marszałkowskie. Wskazuje się w tym względzie na konieczność określenia wskaźników do każdej ze sfer: społecznej, gospodarczej, przestrzenno-funkcjonalnej, technicznej i środowiskowej. W niektórych województwach dodatkowo zalecano konkretne wskaźniki do tych sfer. Takich wymogów nie stawiano jednak z reguły w odniesieniu do wskaźników służących do monitoringu efektów rewitalizacji.

W województwie wielkopolskim wytyczne w zakresie tworzenia programów rewitalizacji były bardzo precyzyjne. W efekcie podano przykładowe wskaźniki służące do delimitacji obszarów zdegradowanych (z koniecznością wyboru minimum jednego do każdej ze sfer), a także zalecano wybór wskaźników mających zastosowanie do monitorowania efektów rewitalizacji, zbieżnych ze wskaźnikami wykorzystanymi na etapie delimitacji. W rezultacie wskaźniki na obu etapach procesu rewitalizacji są w dużym stopniu podobne do siebie (ryc. 2). Najczęściej wybierane były wskaźniki społeczne (ok. 50% wszystkich wskaźników dobranych zarówno na etapie diagnozowania, jak i monitorowania). Z dużo niższą częstotliwością wykorzystywano wskaźniki przestrzenno-funkcjonalne i gospodarcze (ok. 15% przypadków). Zdecydowanie najrzadziej decydowano się natomiast na wskaźniki techniczne i środowiskowe (8–11%).

Ryc. 2. Typy wskaźników wybranych do delimitacji i monitorowania efektów rewitalizacji w gminach województwa wielkopolskiego

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, stan na 2017 r.

Najczęściej wybieranym wskaźnikiem służącym do monitorowania rewitalizacji w gminach w województwie wielkopolskim była liczba osób korzystających z pomocy społecznej. Wskaźnik ten zastosowano aż w 66,1% programów rewitalizacji (tab. 3). Niemal równie często wybierano wskaźnik liczby zarejestrowanych bezrobotnych (64,6%). Bardzo popularne były także inne wskaźniki społeczne, takie jak: liczba stwierdzonych przestępstw przeciw rodzinie i opiece, liczba osób długotrwale bezrobotnych oraz liczba osób w wieku poprodukcyjnym. Każdy z nich był wykorzystywany w minimum 1/3 programów rewitalizacji. Wśród wskaźników gospodarczych najczęściej decydowano się na analizę liczby podmiotów gospodarki narodowej wpisanej do krajowego rejestru przedsiębiorstw REGON (50% przypadków). Inne wskaźniki gospodarcze wykorzystywano już dużo rzadziej. Można wymienić wśród nich liczbę podmiotów gospodarki narodowej wyrejestrowanych z rejestru REGON, a także dochody gminy z tytułu podatku od nieruchomości i dochody gminy z tytułu podatku dochodowego od osób fizycznych (poniżej 10% programów). Najpopularniejszym wskaźnikiem w sferze przestrzenno-funkcjonalnej była liczba ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej (29,2%). Ponadto analizowano także m.in. powierzchnię dróg, placów i bulwarów przeznaczonych dla ruchu pieszego, liczbę miejsc w placówkach wychowania przedszkolnego na 1000 dzieci w wieku przedszkolnym (3–5 lat) i długość infrastruktury rowerowej (wszystkie wybrane w mniej niż 10% przypadków). Wśród stosunkowo popularnych wskaźników technicznych należy wymienić liczbę mieszkań w zasobach komunalnych oraz liczbę zabytków nieruchomych znajdujących się w rejestrze zabytków wykazujących umiarkowanie silne lub silne objawy zniszczenia (po 14,6% wskazań). Innym dość popularnym wskaźnikiem technicznym była liczba lokali socjalnych w zasobie komunalnym (poniżej 10% programów rewitalizacji). Najrzadziej analizowane były wskaźniki

środowiskowe, a wśród nich powierzchnia terenów zieleni urządzonej (16,1%), a także powierzchnia nielegalnych wysypisk śmieci i bilans posadzonych i wyciętych drzew (tylko kilka przypadków).

Tabela 3. Najpopularniejsze wskaźniki wybrane do monitorowania efektów programów rewitalizacji w gminach w województwa wielkopolskiego (występujące w min. 10% programów rewitalizacji)

Nazwa wskaźnika	Typ wskaźnika	Udział programów rewitalizacji wykorzystujących dany wskaźnik
Liczba osób korzystających z pomocy społecznej	społeczny	66,1%
Liczba zarejestrowanych bezrobotnych	społeczny	64,6%
Liczba podmiotów gospodarki narodowej wpisanych do rejestru REGON	gospodarczy	50,0%
Liczba stwierdzonych przestępstw przeciwko rodzinie i opiece	społeczny	41,5%
Liczba osób w wieku poprodukcyjnym	społeczny	38,5%
Liczba zarejestrowanych długotrwale bezrobotnych	społeczny	34,6%
Liczba ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej	przestrzenno-funkcjonalny	29,2%
Liczba osób w wieku przedprodukcyjnym	społeczny	20,8%
Frekwencja w wyborach samorządowych w 2014 r.	społeczny	20,8%
Powierzchnia terenów zieleni urządzonej	środowiskowy	16,1%
Liczba mieszkań w zasobach komunalnych	techniczny	14,6%
Liczba podmiotów gospodarki narodowej wyrejestrowanych z rejestru REGON	gospodarczy	14,6%
Liczba zabytków nieruchomych znajdujących się w rejestrze zabytków wykazujących umiarkowanie silne lub silne objawy zniszczenia	techniczny	14,6%
Liczba zarejestrowanych bezrobotnych z wykształceniem gimnazjalnym lub niższym	społeczny	11,5%
Powierzchnia dróg, placów i bulwarów przeznaczonych dla ruchu pieszego	przestrzenno-funkcjonalny	10,8%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, stan na 2017 r.

Powyższe dane pozwalają na ocenę podejścia zarządczego stosowanego przez władze lokalne w odniesieniu do monitorowania rewitalizacji. Analiza dowodzi, że problemy społeczne są najważniejszym elementem procesu rewitalizacji w województwie wielkopolskim, zarówno na etapie diagnozowania, jak i monitorowania. Poprawy w tym względzie najczęściej oczekuje się w wyniku realizacji projektów rewitalizacyjnych. Jednocześnie, jak wspomniano, o wyborze wskaźnika monitoringu może decydować dostępność danych. Niewątpliwie wskaźniki społeczne są w Polsce dużo łatwiejsze do pozyskania niż chociażby wskaźniki środowiskowe, które agregowane są zwykle dla większych obszarów, niż dzielnice miast. Należy ten aspekt wziąć pod uwagę przy ostatecznej ocenie systemu monitorowania rewitalizacji w województwie wielkopolskim, a także w całym kraju.

Monitorowanie efektów rewitalizacji w wybranych studiach przypadku

Głównym celem analizy studiów przypadku było zbadanie innych instrumentów wykorzystywanych przez samorządy do oceny efektów programów rewitalizacji, które nie zostały objęte statystyką ogólną. Na wstępie należy podkreślić, że wszystkie analizowane dokumenty realizowały wytyczne regionalne, które wypełniają kryteria podejścia zarządczego, a po części również ekonomicznego. Dalsze cechy charakterystyczne każdego programu wskazano poniżej.

Miasto Kalisz

W „Gminnym programie rewitalizacji miasta Kalisza” zaplanowano przeprowadzenie zarówno monitoringu ilościowego, jak i jakościowego. Monitoring ilościowy obejmuje cykliczną analizę wskaźników statystycznych odnoszących się do obszaru rewitalizacji. Zostały one przypisane do celów rewitalizacji i podzielone na: wskaźniki strategiczne, tj. kluczowe wskaźniki realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych, oraz wskaźnik kontekstowe, tj. wybrane na etapie delimitacji obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji oraz dodatkowo zaproponowane, pokazujące skutki wdrażania programu rewitalizacji. Z kolei monitorowanie metodą jakościową (nie wynikające z wytycznych regionalnych) będzie opierać się na wywiadach kwestionariuszowych (badaniach ankietowych), indywidualnych wywiadach pogłębionych oraz zogniskowanych wywiadach grupowych.

Miasto Turek

System monitoringu określony w „Programie rewitalizacji dla gminy miejskiej Turek na lata 2016–2023” opiera się na wskaźnikach rezultatu, wykorzystywanych do oceny projektów rewitalizacyjnych, a także wskaźnikach realizacji celów programu rewitalizacji (z wartością bazową i docelową, planowaną do osiągnięcia w 2023 r.). Wśród kryteriów ich wyboru wskazano na: mierzalność – wskaźniki powinny być możliwe do zmierzenia na odpowiednio wysokim poziomie dokładności, rzetelność – pomiar wskaźników powinien być dokonywany w sposób obiektywny, za każdym razem na tych samych zasadach, trafność – wskaźniki powinny odzwierciedlać rzeczywisty poziom realizacji celów, a więc być dobrane tak, aby odzwierciedlać rzeczywiste wyniki działań, oraz dostępność – wskaźniki powinny być dostępne dla osób lub instytucji dokonujących ewaluacji, ich pozyskanie powinno być proste i nie powinno wymagać nadmiernych nakładów finansowych ani czasowych. W programie rewitalizacji przewidziano także zestaw działań, które mają zapewnić jak największą skuteczność monitoringu. Dopuszczono w tym względzie przeprowadzenie badań ankietowych.

Miasto i gmina Oborniki

W „Gminnym programie rewitalizacji gminy Oborniki na lata 2016–2026” system monitoringu został podzielony na: podporządkowany osi czasu (monitoring otwarcia, monitoring bieżący oraz monitoring końcowy), a także na podporządkowany kwestiom problemowym (monitoring przedmiotowy oraz monitoring finansowy). Zgodnie z zapisami dokumentu monitoring otwarcia powinien obejmować łączną ocenę parametryczną lub deskryptywną stanu otwarcia uzupełnionego o środki przewidziane i możliwe do zaangażowania w celu realizacji zamierzenia rewitalizacyjnego. Monitoring bieżący jest procesem kontrolowania zagadnień merytorycznych, czyli konstruowania rzeczywistych rozwiązań lub skutków poprawiających stan środowiska – monitoring przedmiotowy, a także zagadnień finansowych, czyli wydatkowania środków na realizację procesu i jego efektywności – monitoring finansowy (łącznie dwa wymienione rodzaje monitoringu kształtują postać monitoringu bieżącego). Monitoring końcowy bada skutki podjętych działań i podejmowany jest w fazie końcowej realizacji programu lub jego części. W dokumencie określono także uczestników procesu monitorowania, a wśród nich Komitet Rewitalizacji, koordynatora ds. rewitalizacji oraz inne podmioty i partnerów zewnętrznych.

Miasto i gmina Rakoniewice

W „Lokalnym programie rewitalizacji gminy Rakoniewice na lata 2017–2023” system monitorowania bazuje na wytycznych regionalnych i składa się z analizy podstawowych parametrów programu, analizy stopnia realizacji celów, analizy skutków realizacji i bieżącego monitorowania poziomu wdrażania. Raz na dwa lata przewidziano przygotowanie raportu z postępów realizacji programu rewitalizacji. Zaplanowano także prowadzenie kontroli obywatelskiej nad prawidłową realizacją programu rewitalizacji w postaci Komitetu Monitorującego, którego członkami zostaną lokalni liderzy opinii, będący przedstawicielami organizacji społecznych i pozarządowych, instytucji publicznych, przedsiębiorstw, jednostek naukowo-dydaktycznych, instytucji otoczenia biznesu itp. Minimum raz na rok zaplanowano zorganizowanie spotkania komitetu, na którym pracownicy urzędu miasta i gminy przedstawią sprawozdanie z realizacji lokalnego programu rewitalizacji.

Gmina Szydłowo

W „Gminnym programie rewitalizacji na lata 2016–2020 dla gminy Szydłowo” wskazano na konieczność analizy programu przed rozpoczęciem jego realizacji (ocena ex-ante), w trakcie realizacji (ocena on-going) oraz po jego zakończeniu (ocena ex-post). Będzie się ona odbywać corocznie, z wykorzystaniem zaproponowanych formularzy, odnoszących się do konkretnych projektów rewitalizacyjnych, a także do celów rewitalizacji. Wskaźniki zostały przedstawione, podobnie jak w większości pozostałych gmin, z podaniem wartości bazowej i docelowej. W programie brakuje monitoringu jakościowego.

Gmina Gołuchów

System monitorowania określony w „Lokalnym programie rewitalizacji dla gminy Gołuchów na lata 2017–2023” opiera się głównie na wytycznych regionalnych. W dokumencie przewidziano powołanie Koordynatora Realizacji Programu, którego jednym z zadań będzie prowadzenie monitoringu oraz ewaluacji wdrażania programu. Jednocześnie nie przewiduje się monitoringu jakościowego zmian zachodzących na obszarze rewitalizacji.

Podsumowanie

Badania systemu monitorowania efektów rewitalizacji w województwie wielkopolskim prowadzą do następujących wniosków:

- Decydujący wpływ na systemy monitorowania efektów rewitalizacji w gminach mają wytyczne określone przez władze regionalne – urząd marszałkowski, bazujące na wytycznych krajowych i zapisach ustawy o rewitalizacji. Spełnienie ich jest warunkiem uzyskania przez samorządy lokalne dofinansowania na przygotowanie i realizację programów rewitalizacji. Ważne są także inne względy pragmatyczne: po co wprowadzać zindywidualizowany system monitorowania, skoro dostępne są gotowe, uniwersalne rozwiązania.
- W związku z tym dominuje zaproponowane przez władze regionalne i krajowe podejście zarządcze do analizowania efektów działań rewitalizacyjnych, opierające się na wskaźnikach statystycznych przypisanych przede wszystkim do celów rewitalizacji. Ponadto zaobserwować można elementy podejścia ekonomicznego, które ogranicza się jednak wyłącznie do analizy kosztów oraz źródeł finansowania i pomija wpływ tych kosztów na korzyści w sferze gospodarczej, przestrzennej i technicznej.
- Tylko część samorządów decyduje się na zastosowanie fakultatywnego z punktu widzenia wytycznych regionalnych i krajowych podejścia jakościowego do oceny działań rewitalizacyjnych. Gdy władze lokalne podejmują się przeprowadzenia badań społecznych na obszarach rewitalizacji, są one traktowanie wyłącznie jako uzupełnienie podejścia zarządczego i ekonomicznego.
- Można zaobserwować niewielkie różnice w systemach monitorowania programów przygotowywanych w oparciu o ustawę o rewitalizacji i programów sporządzanych wyłącznie na podstawie wytycznych regionalnych i krajowych. Najważniejsza różnica dotyczy określenia częstotliwości prowadzenia monitoringu. Nie zaobserwowano znaczących odmienności przy doborze wskaźników lub metod monitoringu.
- Wśród wskaźników wybranych do monitorowania działań rewitalizacyjnych zdecydowanie dominują wskaźniki społeczne, w tym liczba osób korzystających z pomocy społecznej, liczba zarejestrowanych bezrobotnych, liczba stwierdzonych przestępstw przeciwko rodzinie i opiece oraz liczba osób w wieku poprodukcyjnym. Dużo mniej popularne są wskaźniki gospodarcze, wśród których należy wymienić przede wszystkim liczbę podmiotów gospodarki narodowej

wpisanych do rejestru REGON, a także wskaźniki przestrzenno-funkcjonalne (najbardziej popularny w tej grupie wskaźnik to liczba ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej). Wskaźniki ze sfery technicznej, a przede wszystkim środowiskowej mają niewielkie znaczenie.

- Przyjęte w aktualnych programach systemy monitorowania i ewaluacji stanowią zdecydowany postęp w stosunku do założeń zawartych w tych dokumentach w przeszłości. Dodatkowo należy podkreślić dużą determinację władz regionalnych w dyscyplinowaniu samorządów lokalnych w zakresie dostarczania danych o postępach w realizacji programów. W efekcie można mieć nadzieję, że w perspektywie kilku kolejnych lat uzyskane zostaną szczegółowe dane na temat efektów podejmowanych działań na obszarach zdegradowanych w województwie wielkopolskim.

Literatura

- Adair A.S., Berry J., McGreal W., Stanley J. 1999. Evaluation of investor behavior in urban regeneration. *Urban Studies*, 36, 12: 2031–2045.
- Alexander E.R. 2006. Problems and prospects: Dilemmas in evaluation and directions for the future. [W:] E. Alexander (red.), *Evaluation and Planning, Evolution and Prospects*. Ashgate Publishing Limited, Aldershot, s. 267–276.
- Borówka K., Szlachetko J.H. (red.) 2017. *Ustawa o rewitalizacji. Komentarz*. Instytut Metropolitalny, Gdańsk.
- Boyce C., Neale P. 2006. Conducting in-depth interviews: A guide for designing and conducting in-depth interviews for evaluation input. *Pathfinder International Tool Series*, s. 1–12.
- Bristow H. 1999. Developing the tools to measure sure success. *Urban Environment Today*, 62(21).
- Buttolph Johnson J., Reynolds H.T., Mycoff J.D. 2010. *Metody badawcze w naukach politycznych*. PWN, Warszawa.
- Caprino R.M., De Mare G., Nesticò A. 2018. *Economic Evaluation and Urban Regeneration: A New Bottom-up Approach to Local Development Policies*. [W:] G. Mondini, E. Fattinanzi, A. Oppio, M. Bottero, S. Stanghellini (red.), *Integrated Evaluation for the Management of Contemporary Cities*. SIEV 2016. Green Energy and Technology. Springer, Cham.
- Ciesiołka P. 2015. Programowanie rewitalizacji w miastach województwa wielkopolskiego. [W:] P. Ciesiołka, R. Kudlak (red.), *Rewitalizacja miast województwa wielkopolskiego*. Wielkopolskie Regionalne Obserwatorium Terytorialne, Poznań, s. 31–53.
- Ciesiołka P. 2018. Urban Regeneration as a New Trend in the Development Policy in Poland. *Quaestiones Geographicae*, 37/2: 109–123.
- Ciesiołka P. 2019. How to measure the effects of regeneration in degraded areas? The case of Poland. *Acta Geographica Universitatis Comenianae*, 63, 2: 157–171.
- Colantonio A., Dixon T. 2010. *Urban regeneration and social sustainability: best practice from European cities*. Real estate issues. Wiley-Blackwell, Chichester.
- Evans G. 2005. Measure for Measure: Evaluating the Evidence of Culture's Contribution to Regeneration. *Urban Studies*, 42(5): 959–983.
- Feldman M. 2000. *Gentrification and Social Stratification in Tallinn: Strategies for Local Governance*. SOCO Project Paper 86. Institut für die Wissenschaften vom Menschen, Vienna.
- Ferry M., Olejniczak K. 2008. *Wykorzystanie ewaluacji w zarządzaniu programami unijnymi w Polsce*. Ernst & Young, Warsaw.
- Flyvbjerg B. 2006. Five misunderstandings about case study research. *Qualitative Inquiry*, 12(2): 219–245.
- Földi Z. 2006. *Neighbourhood dynamics in inner-Budapest: a realist approach*. Faculteit Geowetenschappen Universiteit Utrecht, Utrecht.

- Grzegorzczak W. 2015. Studium przypadku jako metoda badawcza i dydaktyczna w naukach o zarządzaniu. [W:] W. Grzegorzczak (red.), *Wybrane problemy zarządzania i finansów*. Studia przypadków. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, s. 9–16.
- Hemphill L., McGreal S., Berry J. 2004. An Indicator-based Approach to Measuring Sustainable Urban Regeneration Performance. Part 2. Empirical Evaluation and Case-study Analysis. *Urban Studies*, 41(4): 757–772.
- Integrated Urban Regeneration In Europe. 2010. Report by a group of experts of the Instituto Universitario de Urbanística de la Universidad de Valladolid.
- Jarczewski W., Dej M. 2015. Rewitalizacja 2.0. Działania rewitalizacyjne w regionalnych programach operacyjnych 2007–2013 – ocena w kontekście nowego okresu programowania. *Studia Regionalne i Lokalne*, 1(59): 104–122.
- Jarczewski W., Kułaczowska A. (red.), 2019. Raport o stanie polskich miast. Rewitalizacja. Instytut Rozwoju Miast i Regionów, Warszawa–Kraków.
- Kaczmarek S. 2015. Skuteczność procesu rewitalizacji. Uwarunkowania, mierniki, perspektywy. *Studia Miejskie*, 17: 27–35.
- Kaczmarek S., Marcińczak S. 2013. The blessing in disguise. Urban regeneration in Poland in a neo-liberal milieu. [W:] M.E. Leary, J. McCarthy (red.), *The Routledge companion to urban regeneration*. Routledge, London, s. 98–106.
- Lichfield D. 1994. Assessing project impacts as though people mattered. *Planning*, 4.
- Maginn P.J. 2007. Towards more effective community participation in urban regeneration: the potential of collaborative planning and applied ethnography. *Qualitative Research*, 7(1): 25–43.
- McCarthy J. 2012. Partnership, collaborative planning and urban regeneration. Ashgate Publishing Limited, Aldershot.
- McCulloch A. 2000. Evaluations of a Community Regeneration Project: Case Studies of Cruddas Park Development Trust, Newcastle upon Tyne. *Journal of Social Policy*, 29(3): 397–419.
- Moore B., Spires R., 2000. Monitoring and evaluation. [W:] P. Roberts, H. Sykes (red.), *Urban Regeneration. A Handbook*. Sage, London, s. 203–227.
- Narodowy Plan Rewitalizacji. Założenia, przyjęte przez polski rząd dnia 15.06.2014.
- Krajowa Polityka Miejska, przyjęta przez polski rząd dnia 20.10.2015.
- Peng Y., Lai Y.L.X., Zhang X. 2015. An alternative model for measuring the sustainability of urban regeneration: The way forward. *Journal of Cleaner Production*, 109: 76–83.
- Rogatka K., Ciesiółka P., Jurkowska A., Kułaczowska A. 2015. Uwagi do założeń ustawy o rewitalizacji – wybrane aspekty. *Studia Miejskie*, 17: 37–48.
- Sanderso I. 2000. Evaluation in Complex Policy Systems. *Evaluation*, 6(4): 433–454.
- Scott J.W., Kühn M. 2012. Urban Change and Urban Development Strategies in Central East Europe: A Selective Assessment of Events Since 1989. *European Planning Studies*, 20, 7: 1093–1109.
- Siemiński W., Topczewska T. 2009. Rewitalizacja miast w Polsce przy wsparciu funduszami UE w latach 2004–2008. Wydawnictwo Delfin, Warszawa.
- Stake R.E. 1995. The art of case study research. Sage, Thousand Oaks, CA.
- Sztando A. 2008. Pomiar rezultatów programu rewitalizacji miasta. *Samorząd Terytorialny*, 9: 21–37.
- Temelová J. 2009. Urban revitalization in central and inner parts of (post-socialist) cities: Conditions and consequences. [W:] T. Ilmavirta (red.), *Regenerating Urban Core*. Publications in the Center for Urban and Regional Studies, C72: 12–25.
- Ustawa o rewitalizacji, przyjęta przez polski parlament w dniu 9 października 2015.
- Wytyczne w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014–2020. 2016. Minister Rozwoju, Warszawa.
- Zasady Programowania i Wsparcia Rewitalizacji w ramach Wielkopolskiego Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2014–2020 (WRPO 2014+).

The monitoring systems of regeneration in the communes of the Wielkopolskie Voivodeship

Abstract: The article aims to identify the ways of monitoring of the regeneration activities used in regeneration programs in Wielkopolskie Voivodeship, allowing for effective evaluation of interventions.

The research has shown the most common use of an indicator-based approach to the assessment of regeneration effects which assumes an analysis of the development measures indicated in a regeneration program. Therefore, the work reviews the indicators used for the assessment of regeneration effects at a local level, in various terms: social, economic, spatial-functional, technical and environmental. In addition, based on the analysis of case studies, it was also found to apply an economic approach, assuming the study of the relationship between inputs and effects, and in rare cases also a qualitative approach, consisting in determining the degree of satisfaction with the course of regeneration activities among local stakeholders. The research carried out in the Wielkopolskie Voivodship proves that the recent legislative changes have led to the unification of the system for monitoring the effects of regeneration. However, there is still a lack of verification of the adopted model.

Key words: regeneration, monitoring, evaluation, Wielkopolskie Voivodeship